

Однорог М. А.*

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА УКРАЇНИ

The author managed to elucidate the problems in the sphere of foreign investments attraction to the agricultural enterprises of Ukraine and defined the tendencies for directing investment assignments.

There had been summarized the theoretical and methodological investments aspects, as well as proposed the complex approach to its evaluation process when investors take decisions regarding investing the agricultural industry of Ukraine.

Analyzed the agricultural investment environment and condition on the territory of Ukraine.

The author as well proceeded to fulfill the analysis in the sphere of conditions for conducting investments in the country, focused the main factors, restraining the investments income to the agricultural sector in Ukraine, grounded and recommended the ways for improving the investment climate in the agricultural sector in Ukraine.

I. Вступ. На сучасному етапі економічного розвитку України, зокрема у зв'язку зі вступом нашої країни до СОТ, одним з найбільш актуальних завдань є пошук шляхів інвестиційного процесу в сільськогосподарських підприємствах. Останнім часом тенденції щодо інвестування в агросектор можна оцінити як позитивні. Так за даними Держкомстату, обсяги інвестицій в сільськогосподарську галузь України за 1 квартал 2008 року склали 631,6 млн. дол. США, що на 54% більше, ніж за аналогічний період 2007 року (основними іноземними інвесторами є кіпрські компанії – 162,3 млн. дол. США). Проте, за оцінками фахівців в розвиток національного АПК необхідно інвестувати 20-25 млрд. грн. щорічно. Це в 10-12,5 разів більше фактичних обсягів [1, с. 150]. Наприклад, тільки у кожний гектар сільськогосподарських земель у середньому щорічно необхідно вкласти приблизно 1200 грн., що в цілому по Україні складає 20-25 млрд. грн. [2, с. 73].

Інвестувати за рахунок власних джерел значна частина сільськогосподарських підприємств не в змозі. Фінансові показники господарювання сучасних підприємницьких структур різних організаційно-правових форм краще, ніж у їх попередників – КСП, але гірше, ніж необхідно для повноцінного оновлення матеріально-технічної бази. Середня рентабельність по галузі у 2005 році складала: у виробничих кооперативів -6,3%, у господарських товариств – 16,1%, а у приватних підприємств – 15,5% [3, с. 15]. За даними Мінагрополітики у 2006 році майже половина сільськогосподарських підприємств є збитковими. Крім того, за умов, коли ставка оподаткування на прибуток дорівнює 25%, а середня ставка за кредит -18%, правила фінансового левереджу надають перевагу не власним, а зовнішнім (у тому числі на умовах фінансової оренди) джерелам фінансування.

Щодо зовнішніх вітчизняних джерел інвестування, то протягом останніх років банківські кредити стали більш доступні. Інтерес банків до кредитування сільгоспідприємств зріс. Обсяги банківського кредитування збільшилися, а вартість кредитів зменшилася, у тому числі за рахунок введення в дію механізму часткової компенсації відсоткової ставки за надані кредити. За оцінками Світового банку зараз в АПК України зосереджено близько 16% кредитного портфеля банків [4]. Для порівняння – станом на кінець 2001 року відповідна частка кредитів, наданих сільськогосподарській галузі, складала 6,6% [5, с. 89]. За даними Мінагрополітики темпи зростання обсягів кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам у відсотках до попереднього року були наступні: 2001 – 281%, 2002 –

* аспірант кафедри фінансів Білоцерківського національного аграрного університету.
Науковий керівник: доктор економічних наук, професор Коденська М. Ю.

106%, 2003 – 132%, 2004 -110%, 2005-116%. За даними НБУ з 1999 р. по 2006 р. відбулося зниження середньої відсоткової ставки за користування кредитами відповідно з 57,4% до 17,5% в [6]. Проте, незважаючи на збільшення загальних обсягів кредитування комерційними банками сільськогосподарських товаровиробників, цих вкладень недостатньо, так як вони становлять близько 25% оптимальної потреби [7, с. 5]. Короткостроковими кредитами підприємства агропромислового комплексу нині забезпечені лише на 40% від потреби, а забезпеченість довгостроковими кредитами ще гірше – 15% [8].

В цих умовах залучення іноземних інвесторів стає необхідним засобом розв'язання питань браку коштів в сільськогосподарських підприємствах. Одночасно, процеси глобалізації світової економіки характеризуються загостренням міжнародної конкуренції країн стосовно магістральних напрямків залучення іноземних інвестицій. В цьому контексті для країн світу все більш актуальним стають питання, з одного боку, покращення інвестиційної привабливості на глобальних фінансових ринках, а з іншого, необхідно оцінити не тільки позитивні, а і можливі негативні наслідки збільшення залучення іноземних інвестицій в ключові галузі. Сільськогосподарська галузь для України є однією з таких галузей.

II. Постановка проблеми. Метою роботи є аналіз проблем, пов'язаних з залученням іноземних інвестицій в сільськогосподарські підприємства України в сучасних умовах.

III. Результати. Проблеми, пов'язані з залученням іноземних інвестицій в сільськогосподарські підприємства України можна розподілити за наступними напрямками.

1. Фактори, що сприяють та заважають притоку іноземних інвестицій в сільськогосподарську галузь України.
2. Позитивні та негативні наслідки збільшення обсягів іноземного інвестування в сільськогосподарську галузь України.

Серед факторів, які сприяють притоку іноземних інвестицій в сільськогосподарські підприємства України необхідно виділити наступні.

Територіальне розташування. Україна має унікальну комбінацію таких факторів, як близькість до міжнародних ринків, сприятливі кліматичні умови, і ресурси для виробництва сільськогосподарських товарів, особливо земельних угідь. Розміщення сільськогосподарського виробництва за зонами відрізняється кількістю земель сільськогосподарського призначення і зайнятого в ньому населення [9, с. 27; 10, с. 13]:

- степ – 19144,7 тис. га, (45,8%) земель сільськогосподарського призначення і 15592 тис. га рілля (47,9%), 5,1 млн. чол. (30,5%);
- лісостеп – 14566 тис. га, (34,8%) земель сільськогосподарського призначення і 11770 тис. га рілля (36,2%), 6,6 млн. чол. (39,5%);
- полісся – 8058 тис. га, (19,5%) земель сільськогосподарського призначення і 5169 тис. га рілля (15,9%), 5,0 млн. чол. (30,0%);

В Україні налічується понад 30 основних типів ґрунтів, які відрізняються механічним складом, наявністю елементів мінерального живлення, отже, за природною (потенційною) та економічною (ефективною) родючістю, що дозволяє вирощувати різні культури.

Світова продовольча криза. На даний час для всіх країн світу набуває актуальності завдання подолання масштабної продовольчої кризи, пов'язаної з безпрецедентним ростом світових цін на продукти харчування. Тільки за минулий рік у порівнянні з попереднім ціни зросли на 70-100% [11]. А за три останніх роки ціни на продовольство у світі зросли в цілому на 83%. Зокрема, ціни на пшеницю зросли у тричі. При цьому, її світові запаси знизилися до самого низького рівня за останні 25 років. Одночасно між 1980 та 1997 роками світове виробництво продуктів харчування зросло на 60% через збільшення чисельності населення, ріст добробуту населення планети [12].

На дефіцит продуктів харчування впливають і кліматичні негаразди в країнах – основних експортерах продовольства. Так, наприклад, якщо шестирічна засуха в Австралії (важливого конкурента України на ринку зерна), яка забезпечує п'яту частину світового експорту пшениці, молока та ріпаку, продовжиться і далі, то у подальшому Австралія може спровокувати світову інфляцію. Крім того, за даними австралійського національного дослідного інституту Abare, через це до 2050 року австралійський експорт пшениці, м'яса, молока, сиру і цукру може скоротитися на 79%. Також на зростання цін на сільськогосподарську продукцію негативно впливає стрибок цін на нафту та газ, адже все більше сільсь-

когосподарських угідь використовується для вирощування культур, з яких виробляють біопальне.

Таке стрімке зростання цін викликало збільшення прибутковості аграрного сектору та зробило сільське господарство однією з найбільш перспективних для інвестування галузей економіки. Але не всі країни, особливо країни ЄС, мають потенціал для нарощування ефективності випуску сільськогосподарської продукції. В коло країн, які мають такі можливості має входити, разом з Казахстаном і Бразилією, і Україна. Експерти вважають, що вона може внести суттєвий внесок в подолання світової продовольчої кризи так як має "вільні" сільськогосподарські угіддя та можливості для інтенсифікації сільськогосподарського виробництва.

Вступ України до СОТ. Взяті Україною зобов'язання щодо зменшення протекціонізму в галузі відкривають кращі можливості для інвесторів стосовно експорту сільськогосподарської продукції та розширюють можливості для міжнародної кооперації, у тому числі в режимі вільної торгівлі з країнами ЄС. В західноєвропейському регіоні міжнародна кооперація набуває все більшого поширення. Наприклад, деякі бельгійські кооперативи постачають молоко на переробні підприємства Франції і Німеччини. Водночас, фермери Бельгії і Люксембурга є членами німецьких молочних кооперативів.

Більш низька, у порівнянні з європейськими країнами вартість землі. На даний час в Україні відсутній ринок землі. Але існують інші можливості користування земельними угіддями, зокрема, оренда. При цьому, після відміни мораторію на продаж землі, право на першочерговий викуп землі буде у орендарів. Отже, за такими ознаками Україна в сучасних умовах має сприятливі умови для притоку іноземних інвестицій в сільське господарство, які вкрай йому необхідні.

Серед негативних факторів, що заважають притоку іноземних інвестицій в сільськогосподарську галузь України, слід виділити наступні.

1. *Негативний міжнародний інвестиційний рейтинг України.* Інвестори вибирають конкретну країну для здійснення вкладень після альтернативної оцінки можливих вигод та потенційних витрат та ризиків. Основою для обрання тієї чи іншої країни як об'єкта інвестування є, зазвичай, рейтингові оцінки авторитетних міжнародних інституцій [13]. Потенційні інвестори планують свої вкладення виходячи з початкових орієнтирів у вигляді позитивного інвестиційного іміджу країни, який підтверджено авторитетними міжнародними інституціями. Високий рейтинг країни обумовлює привабливість країни та її компаній як партнерів для міжнародних операцій та є фактором її глобальної конкурентоспроможності. Слід зазначити, що, як правило, муніципальні (регіональні) та корпоративні рейтинги не можуть бути вищими за суверенний рейтинг. Тобто, якщо країна, умовно кажучи, отримала міжнародну негативну оцінку економіки у цілому, поганий імідж в очах потенційних міжнародних партнерів одержують і її національні компанії.
2. *Політична нестабільність,* постійні зміни пріоритетів в економічній політиці. Для залучення іноземних інвестицій в сільськогосподарську галузь України необхідно посилення антимонопольного захисту сільськогосподарських підприємств. На даний час державна допомога сільськогосподарським підприємствам здійснюється нерівномірно за не досить прозорими схемами.
3. *Відсутність стабільності в нормативно-правовому регулюванні іноземних інвестицій.* Зокрема це виражається у реальній відсутності державних гарантій щодо іноземних інвестицій, та залежності судової системи країни від владних кіл.
4. *Нестабільність оподаткування.* Постійні зміни в податковому законодавстві, особливо щодо пільгового режиму оподаткування сільгоспвиробників створюють умови невизначеності.
5. *Поганий стан доріг, нерозвиненість та застарілість та зношеність інфраструктури,* особливо щодо енерго- та водопостачання.
6. *Демографічні проблеми та соціальна напруга на селі, низька освіта сільських працівників.* Характерною особливістю сучасних світових економічних тенденцій в агропромисловому секторі є значні структурні зрушення, ознакою яких є зменшення частки зайнятих у секторі традиційного сільського господарства з одночасним зростанням кількості зайнятих у сфері високотехнологічного та наукомісткого сільського госпо-

дарства та пов'язаних з ним галузей. Саме вказані структурні зрушення в економіці зумовлюють якісно новий тип агропромислового сектору, який потребує нових професійних якостей від працівників. Але в Україні існує значний брак кваліфікованих молодих фахівців на селі. Наочним є загрозливі тенденції зменшення народжування, старіння та погіршення стану здоров'я населення.

Серед основних проблем, які несуть іноземні інвестиції особливо слід відмітити існування реальної загрози, що і у подальшому інтеграція України буде проходити по мало перспективній моделі міжнародної спеціалізації, коли в структурі експорту продукції АПК будуть і далі переважати сировина, а переробні вироби будуть у основному експортуватися. При цьому, в решті, саме Україна буде нести основне екологічне навантаження щодо виробництва сировини та утилізації відходів її первісної обробки. Наприклад, міністр продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів ФРН Хорст Зеефер [7] вважає, що Україна може стати для ЄС основним постачальником сировини для виробництва комбікормів, так як в Європі гострою є проблема забезпечення кормами тваринництва в зв'язку нарощуванням виробництва біопалива. Для цього Німеччина готова інвестувати в виробництво сировини для подальшого виробництва комбікормів на території Німеччини чимало коштів. Звичайно, для України було б краще, якщо інвестиції здійснювалися не тільки в розвиток сировинної бази, а і в експортоорієнтовану переробку сільськогосподарської сировини.

IV. Висновки. Умови, що склалися в українській економіці на сьогодні, характеризуються відносною нерозвиненістю мережі небанківських та інвестиційних інститутів, визначають провідні позиції банківської системи у вирішенні проблем акумулювання коштів з метою їх подальшого інвестування.

Зміцнення інвестиційного потенціалу сільськогосподарських підприємств у сучасних умовах неможливе без підвищення економічної ролі держави, посилення державного регулювання. Економічними важелями регулювання інвестиційної діяльності підприємств є грошово-кредитна, податкова, цінова, бюджетна, інвестиційна політика держави.

Факторами, що стимулюють інвестиційну діяльність у сільському господарстві на сьогодні є: зростання обсягу валового внутрішнього продукту, підвищення доходів населення, зміцнення платіжно-розрахункової дисципліни, поліпшення фінансового стану підприємств, посилення зв'язків фінансового ринку і підприємств.

Іноземні інвестиції в сільськогосподарську галузь України несуть не тільки потенціальні можливості для підвищення ефективності виробництва, технічного переоснащення виробничої бази, а реальні загрози для України залишитися сировинним придатком "золотого мільярду". Для розвитку сільськогосподарської галузі України іноземні інвестиції мають бути додатковим заходом для збільшення обсягів інвестування. Основну увагу слід приділити національним джерелам інвестування: створенню умов для нагромадження прибутку та інших внутрішніх джерел нарощування капіталу сільгосппідприємств, державному фінансуванню стимулювання соціально-економічного розвитку сільських територій, покращенню освітнього рівня працівників, активізації державної підтримки лізингових програм, розвитку банківського та небанківського кредитування сільгоспвиробників.

Список літератури

1. Ганганов В. М. Удосконалення регіонального використання орних земель України // Економіка. – 2003. – № 12. – С. 13.
2. Гонгальський Д. Хлібні папери // Контракти. Український діловий тижневик. – 3 травня 2004 року. – № 18.
3. Дослідження Світового банку. – <http://www.niss.gov.ua/monitoring/>
4. Коринько М. Д., Гуткевич С. Актуальні проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва. // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 4. – С. 27-31.
5. Кравченко С. А. Обеспечение кредитоспособности сельскохозяйственных производственных кооперативов // Економіка АПК. – 2005. – № 8. – С. 70-78.
6. Лоссе Б., Ярош Д. Крайняя нужда. // Инвестгазета. – 16 июня 2008 года. – http://www.investgazeta.net/?p=news&news_id=25384.

7. Мадай А. Задуть в об'яттях. //Бизнес. – 16 июня 2008 года. – № 24. – С. 86.
8. Моніторинг виробничо-фінансової діяльності підприємств і організацій АПК за 2005 рік (заключні дані). Частина II С/г (економічні показники). Міжнародні порівняння Міністерства аграрної політики. – К., 2006.
9. Процентні ставки банків України за наданими кредитами //Бюлетень Національного банку України. – 2000-2006 рр.
10. Україна в міжнародних рейтингах //Економічні Есе. – Інститут Реформ. – К., 2002. – С. 7-16.
11. Дем'яненко М. Я., Алексійчук В. М., Борщ А. Г. та інші. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва. /За редакцією М. Я. Дем'яненка – К.: ІАЕ УААН, 2002 – 645 с.
12. Чуб Г. І. Бюджетна підтримка АПК – 2006: на що розраховувати //Проблеми економіки. – 2006. – № 2.
13. Шиндірук І. П. Кредитування діяльності сільськогосподарських товаровиробників //Економіка АПК. – 2002. – № 10. – С. 89.